

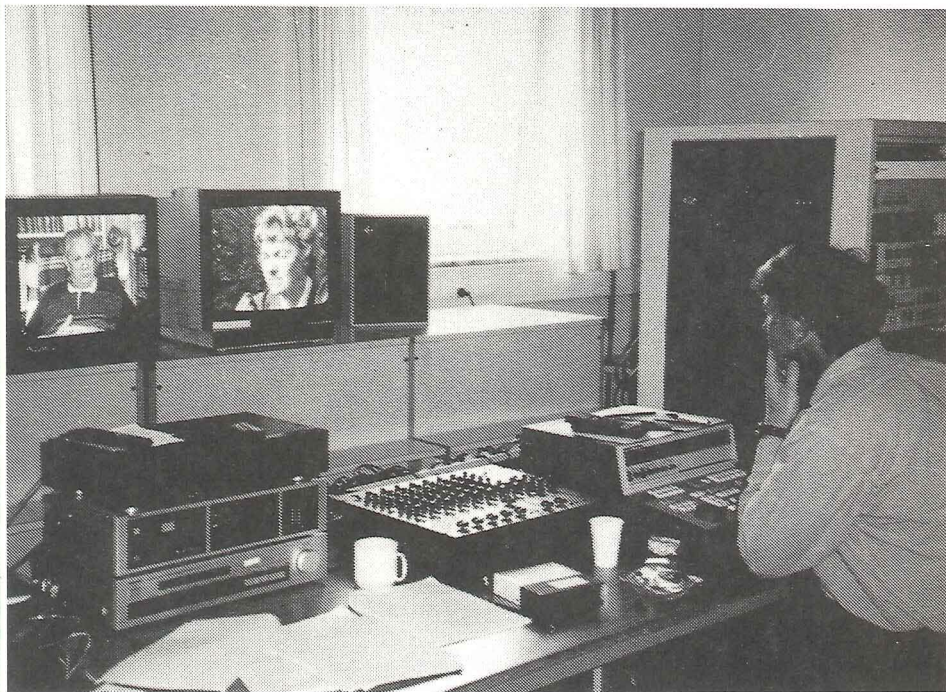
46.4 Hlv

HVIDOVRE KOMMUNES
LOKALHISTORISKE ARKIV
Medborgerhuset
Hvidovrevej 280
2650 Hvidovre

1764

HVIDOVRE LOKALHISTORIE

Hvidovre Lokalhistoriske Selskab

NR. 4 . NOVEMBER 1993 . 11. ÅRGANG

Indhold

Kære læser	side 3
I Jens' tid	side 6
Af Hans Chr. Thomsen	
En "jysk landsby" på Amager	side 29
Af Hans Chr. Thomsen	
Rytterskoledagene 1993	side 39
Af Poul Sverrild	
Åbent Hus på Rytterskolen	side 42
Generalforsamling	side 43

HVIDOVRE LOKALHISTORIE udgives af Hvidovre Lokalhistoriske Arkiv og Hvidovre Lokalhistoriske Selskab. Det udkommer fire gange årligt og tilsendes selskabets medlemmer.

Redaktion: Hans Chr. Thomsen
 Adresse: Lokalhistorisk Arkiv
 Medborgerhuset, Hvidovrevej 280
 2650 Hvidovre
 Tlf. 31 78 02 22 lok. 227

ISSN 0902-3046

Kære læser

Vi har denne gang koncentreret os om den video, Arkivet netop er blevet færdig med. Den handler om en tilflytter, der ikke er ukendt for Hvidovre Lokalhistoriske Selskab, idet der er tale om Selskabets første formand: **Jens Kristensen**. Videoen hedder "I Jens' Tid. Historien om en tilflytter".

Arkivar **Poul Sverrild** tog initiativet til videoen i 1992, og den opgave han stillede var, at der skulle gives et portræt af en tilflytter. Når det var en tilflytter, der skulle portrætteres og ikke blot og bart Jens Kristensen, hang det sammen med ønsket om en bredere tilgang end alene en individuel.

Nu er der er rigtig mange historier at fortælle om ethvert menneskes liv, og hvilken er den væsentligste?

Det blev undertegnede, **Hans Chr. Thomsen**, der skulle afgøre det, og det sete afhænger som bekendt af øjnene, der ser.

Jeg så opgaven som den at give et portræt af et individ, en type og samtidig Hvidovres historie i den relevante periode. Da det var afklaret, var det jo bare med at gå igang med research-arbejdet.

Det er sket gennem interviews, gennemlæsning af 25 års udgivelse af Hvidovre Avis og orientering i Danmarks og Hvidovres historie fra begyndelsen af 20'erne til 1982. Dertil kom gennemsyn af de historiske film, der er på Lokalhistorisk Arkiv.

Optagelserne og interviewene har fundet sted i en periode på et lille år. Ialt blev det til 11 timers optagelse, og de er klippet ned til 45 minutter - at lave video består også i at smide væk.

Vi startede optagelserne i forbindelse med Rytterskoledagene i 1992, hvor Jens Kristensen havde byvandring gennem Hvidovregade på programmet. I efteråret tog vi til fødeøen Samsø og optog barndomshjemmet, skolen m.m. Selve interviewet om opvæksten

fandt sted i Jens Kristensens sommerhus på Samsø, der meget betegnende hedder "Uro".

Derefter kom det slag i slag og i foråret 1993 var optagelserne færdige.

Fotografen bag optagelserne har været **Stig Sørensen**. For folk, der interesserer sig for video, er han kendt i Hvidovre. Han har undervist i amts- og kommunalt regi for pædagoger, og er initiativtager til to videofestivaler, som fritidshjemmene i Hvidovre har afholdt på Medborgerhuset med støtte fra kulturrådet.

Det karakteristiske for Stig Sørensen er, at han kan optage til vands, til lands og i luften. Som sportsdykker har han f.eks. optaget sunkne vrage for TV-2. Undervandsoptagelser blev nu ikke nødvendig i denne video, men i luften kom han da. Videoen har luftbilleder af både Samsø og Hvidovre. Sidstnævnte forøvrigt optaget ud gennem en åben dør i en helikopter med det ene ben hvilende på den udvendige ponton 150 meter over Hvidovre.

Det er også i samarbejde mellem deres Redaktør og Stig Sørensen, at videoen er færdiggjort. Han har styret det komplicerede apparatur på Hvidovre Videoværksted, hvor det endelige resultat blev klippet sammen, og lyd, musik og tekst tilføjet.

Det er langsommeligt arbejde - en typisk akkord for 1 dags arbejde er 3 minutters færdig video.

Artiklen i dette nummer: "I Jens' tid" har til hensigt at give en bredere orientering om tiden og mennesket, end det er muligt på en 45 minutters video.

De gennemgående fotos i artiklen stammer alle fra rejsen til Samsø i efteråret 1992 og optagelserne der.

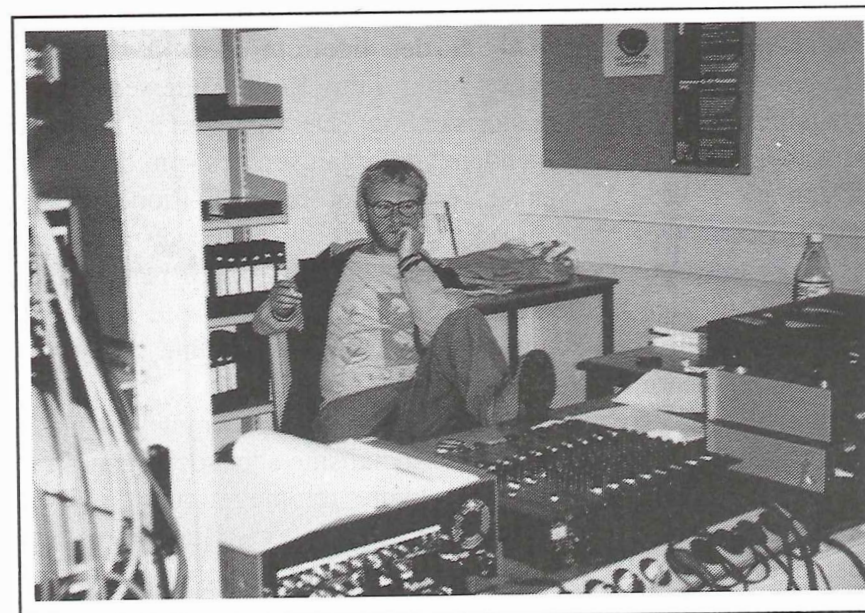
Gennemgangen af nyligt afdøde journalist Niels Ufers bog om haveforeningen i Sundbyvester er bragt i forlængelse af introduktionen til videoen.

Ud fra en anden synsvinkel supplerer den "I Jens' tid". Også den er en historie om opbrud, ankomst og indretning i livet. I dette tilfælde om et minisamfund i form af en kolonihave, hvor de tilflyttende jyder bor ulovligt hele året. Og perioden er nogenlunde den samme.

Som lokalhistorie er bogen noget af det bedste og levende jeg har læst. Der er historie, historier, generationer, individer, og der er et temperament, det hele er set igennem.

Forsidebilledet er taget under klipningen af "I Jens' tid" på Hvidovre Videoværksted. Bagsidebilledet stammer fra Jens Kristensens eget gennemsyn af et interview på Lokalhistorisk Arkiv.

Redaktionen

"I Jens' tid"

Fra knapheds- til velfærdssamfund

Af Hans Chr.Thomsen

Selvom Samsø er en ø, har den ikke været isoleret fra centrale politiske begivenheder i Danmarkshistorien - den har givet sit bidrag til både den liberale og den demokratiske socialismes udvikling.

De liberale og de røde på Samsø

Som de næsten eneste i landet ejede bønderne på Samsø selv et stykke jord i en tid, hvor fæste var det sædvanlige. Og det er måske den stump jord og den deraf følgende selvstændighed, der i sin tid gav dem smag for mere. De støtter i al fald aktivt den national-liberale bevægelse i 1800-tallet, og de gjorde det ofte under stærke lokale konflikter, der ligefrem kunne udarte til slagsmål, som man kan læse om i John Roth Andersens store anbefalelsesværdige lokalhistoriske bog: "Der ligger en ø - Samsø". Og som bønderne så husmændene: de organiseredes som de **første** i Danmark i 1888 i "Samsø Husmandsforening". Pioneren var stenhuggeren Peter Madsen fra Onsbjerg. Han talte især daglejernes sag, og han var øens centrale socialdemokratiske person. Det er også ham, der havde en finger med, da husmænd og landarbejdere opretter den socialdemokratiske partiafdeling på Samsø ved udløbet af århundredet.

På samme måde som den danske liberalisme er knyttet til landbrugskulturen, er den demokratiske socialisme eller socialdemokratismen det også. Man skal ikke klatre ret meget rundt i folks stamtræer, før man får øje på en en høtyv, et stråtag og et hus "hist hvor vejen slår en bugt" - udviklingen fra bonde- til industrisamfund har kun taget tre generationer i Danmark.

Rødder

I "Den Ny Danmarkshistorie. 1880-1960" skriver skriver Søren Mørch, at den moderne arbejderklasse "var ikke proletariat. Det var folk, der var flyttet til byen, fordi de der kunne få det bedre, end de havde haft det på landet...Arbejderklassens medlemmer var derfor for størstedelens vedkommende første generation af ikke-landbrugsmæssigt beskæftigede. Det var folk, som måtte etablere nye normer på alle livets områder - arbejdsmæssigt, økonomisk, boligmæssigt, socialt, kulturelt og politisk...Arbejderklassen, der gennem hele perioden fik et betydeligt tilskud af forhenværende landarbejdere, blev aldrig revolutionær, men deres normsæt fik afgørende betydning for hele samfundets bevidsthedsliv. "Proletarisk bevidsthed" har aldrig haft nogen realitet i den danske arbejderklasse, og de forsøg, der gennem hele perioden er blevet gjort på radikalisering, er hver gang endt uden betydelige resultater".

Filmholdet nærmer sig Jens' fødeø, Samsø

Socialismen i den danske socialdemokratiske udgave har overvejende været jordbunden, pragmatisk og a-ideologisk. Det revolutionære forsvandt ud af partiet omkring 1. Verdenskrig.

Forældre

Det er på Samsø's lille smukke, men også politiserede klat jord i Kattegat, at tilflytteren, politikeren og lokalhistorikeren Jens Kristensen vokser op. Og det er en opvækst, hvor Danmark ses nedefra. Men det er en vækst, der vokser til et niveau, hvor Jens med tiden kommer i øjenhøjde med den omgivende verden.

1907 dør den socialdemokratiske pioner Peter Madsen på Samsø, og samme år bliver Jens forældre gift i Besser kirke.

De får 6 børn, og Jens kommer til som den sidste.

Han fødes 1919 i Østerby, og 22 år efter forlader han øen. Det er i disse 22 år, at **bunden** lægges til hans opfattelse af, hvordan samfundet er skruet sammen.

Hans forældre har et lille husmandsbrug, og det betyder at faderen indgår som arbejdskraft-reserve på øen. Han supplerer indtægterne fra husmandsbruget med løsarbejde på bøndergårdene, som murerarbejdsmand og ved arbejde for kommunen. I 1929 er han så heldig at få fast arbejde som landpostbud.

Politisk er han socialdemokrat, og der er hersker et særligt forhold mellem ham og Jens - Jens var så forkælet, siger hans søskende. Faderen taler ofte under arbejdet i marken om politik og litteratur med den sidstfødte, og på køkkenbordet i hjemmet ligger partiavisen "Socialdemokraten". Den læses der højt fra, og den strukturerer verdenen.

Barndom og skolegang

Der er ikke meget drengelig i Jens barndom. Det med f.eks. at klatre i træer om sommeren og løbe på skøjter om vinteren er ikke ham. Træerne er et forladt stadie, kunne man sige med Darwin, og

med hensyn til skøjter så gælder det, at: "vi har ikke fået vores fødder for at spænde skøjter på dem." Jens er lidt ængstelig - en tøsedreng som søsteren siger, og han stikker af når, der bliver ballade. Det gjorde han ikke senere i livet.

Hans omgangskreds er især voksne. I husmanden Bonefacius finder han en god samtalepartner. Det er også der, han bliver klippet, og han får 10 øre for det - Jens altså.

I 1926 begynder han skolegangen i nabobyen Thorup og 2 år efter skiftes til Besser skole. Den første skoledag er ingen succes. Nu kan enhver jo blive trængende, og Jens er klædt godt på, så "det, der skal ud på normal vis kom i stedet i bukserne", men det er jo landlige forhold. Som normalt dengang varer den "stråtækte" 7 år, og 1933 er sidste skoleår.

Jens Kristensen modtager filmholdet

Ud at tjene

Som 15-årig kommer Jens ud at tjene. Først på en indremissionsk gård - det er ikke sagen. Det var det derimod på gården "Østerholm" i fødebyen Østerby. Gårdejeren hed Jens Gylling Holm, og han var grundtvigianer og fremskridtsorienteret. Han tilhørte en af øens mest indflydelsesrige og udbredte slægter. Hans far M.S. Holm studerede på Landbohøjskolen i København og udgik herfra i 1880 med skolens højeste karakter. Han opretter øens første andelsmejeri, og med det som model breder andelstanken sig til resten af øen. Han fik også tid til at melde sig ind i den husmandsforening som stenhuggeren Peter Madsen startede - det var en åben forening - og han blev formand for den. Det betød at en del af den sociale kritik i foreningen blev stækket, og gårdejerne fik hånd i hanke med de røde.

Det var altså ikke en hvilken som helst slægt og gård, Jens kom til at tjene på. Det var en gård, der bandt sig op på Grundtvig, fremskridtet og som var del af en verden i bevægelse, og Jens lærte meget i de 3 år han var på gården.

Kønnet banker på

Nu er det ikke kun på fyn, at natten er pigernes egen. Det mener samsingerne også gælder for Samsø, og det selvom den sociale kontrol var stor i ø-samfundet. Der var f.eks. færre såkaldte uægte børn dér end i resten af landet. Men hvorom alting er, møder Jens den uden-ø's Ruth under hendes korte ophold på øen. Hun er fra Hvidovre, og det er kærlighed ved første øjekast. Der er drift i begge to, og 1941 bryder Jens op og rejser efter sin Ruth.

Opbrud

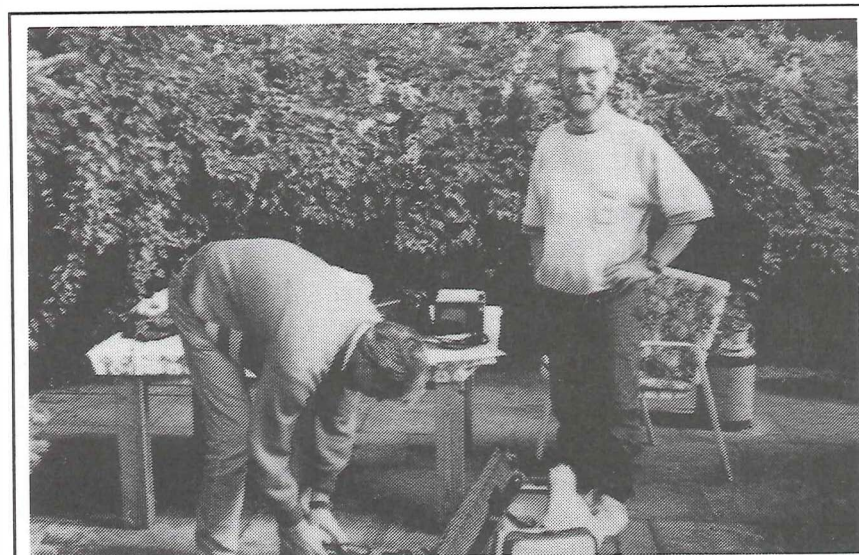
Det opbrud blev ikke det eneste fra Samsø. I efterkrigstiden blev øens befolkning reduceret med 30%, og dermed indgik affolkningen i den store vandring fra land til by.

På nationalt plan falder afvandringen i 3 store bølger: den første i tidsrummet 1880-1914 og de 2 næste i 1930'erne og 60'erne. Landdistrikterne har i perioden fra 1880-1960 afgivet 50% af sin befolkningstilvækst til byerne - i 1930 helt op til 90%
Det var altså en godt tiltrampet vej Jens begav sig ud på.

Ankomst

Var Jens Kristensens opbrud typisk, var tidspunktet det altså ikke. På samme måde med hans ankomst til Hvidovre. Han ankommer i en stilstandsperiode midt mellem to dynamiske bevægelser i Hvidovres historie: 20'erne og 30'ernes tilflytterbølge og 50'ernes og 60'ernes.

Det var en periode, hvor der stadig var få landbrug tilbage og mange gartnerier.

Filmgrejet pakkes ud

Jens får først arbejde med det han kendte til fra Samsø, på Maglegården i Brøndby Strand. Et år efter skiftes arbejdspladsen ud med Gartner Brun's på Gl. Køgevej. Og i 1942 bliver han Hvidovreborger.

1943 gifter han sig med Ruth i Hvidovre kirke, og samme år får han ansættelse hos K.T.A.S, og der bliver han i 39 år.

Som følge af krigen bliver arbejdet i en lang periode til nattearbejde i telefonselskabet, og det er jo en hård start på et nyt ægteskab, "hvor konen ligger derhjemme til ingen verdens nytte", som han formulerer det i et sekvens, der ikke er kommet med i videoen. Krig, nattearbejde og "unyttig" kone eller ej - Jens og Ruth får 2 piger.

En generation

Alle Hvidovres borgmestre op til 1979 er født før 1. Verdenskrig: Toft Sørensen (1944-58) Chr. Sørensen (1958-66), Svend Aagesen (1966-79). Under deres ledelse kommer så en generation af politikere til at arbejde, der er født i mellemkrigstiden: Jens Kristensen, Davidsen, Svend Christensen, Herluf Rasmussen, Inge Larsen, Grethe Olsen, Hanne Jensen m.fl.

Mellemligsgenerationen er socialiseret i et knaphedssamfund og får politisk indflydelse i et velfærdssamfund. De er ofte selvuddannede gennem studiekredse, tillidsmandskurser af forskellig art og gennem læsning. De er optimister og praktisk tænkende. Fremskridtet skal hjælpes på vej, og de giver det en rationel hånd. Det krogede bonde-hvidovre bliver rettet ud som efter linial, og langs vejene kommer de almennyttige fællesskaber op på højkant. Det liberale bonde-danmark bliver udskiftet med det socialdemokratiske velfærds-danmark, og der var økonomisk basis for det.

I perioden fra 1880 til 1960 voksede produktionen i Danmark 10 gange, og nogle procenter kan angive væksten i det offentlige. I 1939 disponerede det offentlige over 20% af den samlede pro-

duktion, i 1960 over 30% og i 1970 var det over halvdelen. Der var noget at gøre godt med, og der blev gjort godt.

Allerede i midten af 1960'erne var Hvidovre udbygget, og befolkningen tredoblet i forhold til krigen. Sovebyen var ikke længere en soveby med en pendlerkultur, men en by med hvad der hører til af arbejdspladser, sociale og kulturelle institutioner.

Flagskibene i kommunen blev skole- og biblioteksvæsen - ikke uvæsentligt for en generation, der typisk havde 7 års skolegang. Eller for deres børn for den sags skyld.

Bøgerne

Bogen og avisen var et centralt dannelsesmiddel i en tid, hvor radioen først var undervejs som et nyt medie.

Piloten viser hvor tæt han kan komme på trætoppene

Som klasse betragtet er den danske arbejderklasse selvlært. Den har socialiseret sig og efteruddannet sig via lokalavisen, bøger, studiekredse og arbejderhøjskoler. Og den har gjort det i en periode med lang arbejdstid, arbejdsløshed og på basis af en skolegang på 7 år. Det er en præstation af rang, og ikke uden perspektiv i dagens Danmark.

Radioen f.eks. oplever Jens for første gang i 1929 hos en slægtning, som faderen tog ham med til. De havde ikke radio selv, og anledningen til at opleve det ny medie var ikke en hvilken som helst. Det var Stauning, der talte.

Den konkrete litteratur som Jens læser og læste pendler mellem land og by, mellem en landbo- og bykultur.

Forfatteren frem for alle er 1800-tallets Steen Steensen Blicher. Men der er også socialt engagerede forfattere som Skjoldborg og Aakjær, der beskæftigede sig med landboforhold. Martin Andersen Nexø naturligvis. Peter Sabroe ligeså.

I et pragmatisk jordbunden Socialdemokrati er det ikke teoretikeren Marx, der læses og får betydning. Han blev introduceret efter århundredeskiftet af socialdemokraten Gustav Bang, der også underviste på arbejderhøjskolen. Heller ikke tyskeren Bernstein, der reviderede Marx og fik stor indflydelse i det tyske socialdemokrati, sætter sig danske spor på den tid. Alt det kan man læse om i f.eks. Claus Brylids netop udkomne doktordisputas: "Den demokratiske socialismes gennembrudsår".

For Jens Kristensen får til gengæld så forskellige forfattere som Holberg og Aakjær stor praktisk betydning. Af Holberg kan man lære: glem ikke hvad du kommer fra, og sæt dig ind i tingene, hvis du vil noget. Dertil kommer at både Holberg og Aakjær er leveringsdygtige i slagkraftige sentenser, der er direkte anvendelige i dagligdagens debat: "Et er et søkort at forstå, et andet et skib at føre" f.eks. Og Aakjær er både til materiel og åndelig føde: "Rugen skal styrke din arm / og blomsten skal nære dit hjerte".

Efterkrigstidens politiske kultur

Det typiske for den politiske kultur i Danmark i 1900-tallet er en lang proces, hvor den parlamentariske fødekæde vender 180 grader.

Dens udgangspunkt var lokalsamfundene med de respektive partiforeninger og partipresse, hvorigennem de politiske ønsker formuleredes og kanaliseredes - det var en bevægelse nedefra og op.

Men urbaniseringen opløstes de sociale netværk samtidig med, at nye blev skabt via staten - som f.eks. professionaliseringen af omsorgsarbejdet: vuggestuer, børnehaver, hjemmehjælp m.m.. Opløsningen af lokalsamfundenes netværk blev delvist årsag til en centralisering af politikken. Den formuleres nu i administration, folketing og politisk bemandede sekretariater og formidles via kampagner i TV, presse og på møder - det er en bevægelse oppefra og ned.

Fotografen Stig er parat til optagelse

I Jens' tid fungerede det i en lang årrække efter krigen stadig nedefra og op.

Hvor det i dag f.eks. kan være et problem for partierne at skaffe tilforordnede til valg, stod de i mange år efter krigen ligefrem i kø i Hvidovre for at komme til. Hvor det i dag kan være svært at skaffe kandidater til kommunevalgene, skulle man dengang udmærke sig for at komme til. Og man skulle udmærke sig i mange år - "man skulle arbejde 7 år for Lea og 7 for Rachel", som Jens formulerer det.

Løbe- og læretid. 1949-62

Jens Kristensen bliver medlem af Socialdemokratiet i Hvidovre i 1942 og han kalder selv sine første år for løbetiden. De handlede om at slide trapperne tynde i kommunen i forbindelse med politisk agitation op til kommunevalg og i forbindelse med at skaffe medlemmer til partiet. Det arbejde var Jens Kristensen god til. Rigtig god endda ifølge dem, der har forstand på det. Og det samme gjaldt, når der skulle skaffes penge og sponsorer til forskellige projekter. Til denne udadvendte aktivitet kom salg af bøger fra arbejderforlaget "Fremad".

I 1949 bliver han bestyrelsesmedlem og 1952 kasserer i Socialdemokratiet Hvidovre Nord. I 1962 fælleskasserer for Socialdemokratiet i hele Hvidovre. 1954-86 vurderingsmand for ejendomsskyld. Dertil kommer bestyrelsesposter i boligselskaber, Amagerforbrændingen, Den Københavnske Vandafledningskommission, Over-taksationen i Københavns Amt m.m.

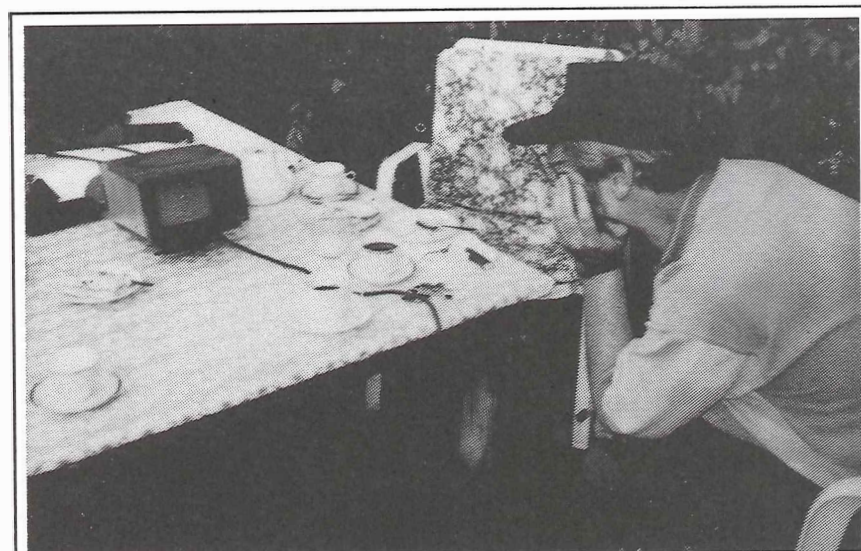
Op til kommunevalget i 1958 genopstillede borgmesteren Toft Sørensen (1944-58), Carl Berg og Karen Bendtsen ikke. Dermed forsvandt en væsentlig del af dén socialdemokratiske generation, der var født før Første Verdenskrig. Forbundsformanden i murerforbundet Hans Jensen, dengang bosat i Hvidovre, opfordrer så Jens Kristensen og Sven Christensen til at opstille. De vælges

begge to, og ved næste valg i 1962 peger den nye borgmester Chr. Sørensen (1958-66) på Jens som formand for Teknisk Udvalg. Det udvalg bliver han så formand for de næste 20 år.

I politik gælder som i al anden menneskelig samvær skrevne og uskrevne spilleregler, og de skal sammen med meget andet læres - årene fra 1958-62 er læreår.

Det er også de år hvor bilismen slår igennem. Det kommunale vejnet udvides i perioden 1958 til 1982 fra 40 til 160 km., og omkring Brostykkevej kom det ikke til at gå stille af. Det vender vi tilbage til.

Vejarbejdet i det tekniske udvalg har sit sprog, sin terminologi. Det var et arbejde, hvor formanden f.eks. skulle om ikke kende den skotske ingeniør John MacAdam personligt så dog vide, hvad det vil sige at macadamisere. Ellers kunne det være svært at begå sig.

Luftoptagelserne gennemgås

At macadamisere betyder at etablere en vejbelægning af ét eller flere lag skærver tilsat grus, der så tromles under vanding - til oplysning for de uvidende. Marius Petersens grove asfaltbelægning var der til gengæld ingen grund til at koncentrere sig om. Den blev afprøvet, men blev upopulær, da den slog op og skadede bilerne. At være kommunalpolitiker betyder også at være inde i detaljer, og Jens Kristensen var detaljernes mester, siger stadsingenøren Harald Andersen i et klip, der ikke er anvendt i videoen. Velforberedt, kompetent og orienteret helt ned til kantstens-typer. Her skulle der f.eks. tages stilling til, hvorvidt de skulle være af Bornholmsk granit eller af portugisisk ditto. De sidstnævnte var de billigste.

Visionernes tid 1962-74

Efter at tilflytterne i et halvt århundrede har sat den politiske dagsorden i form af behov for flere boliger, skoler, institutioner, veje m.m er kommunen endelig udbygget omkring midten af 60-erne. Hvidovre er ankommet til sig selv.

Det sætter en ny dagsorden, som borgmester Chr. Sørensen formulerede således: "Hidtil har vi bygget det vi skulle, nu kan vi bygge det vi vil". Tiden er inde til at tænke tanker. 1962-74 er "visionernes tid", siger Jens.

Chr. Sørensen kommer dog ikke selv til at deltage ret meget i de visioner. 1966 går han af, og den ny borgmester bliver Svend Aagesen (1966-79).

Visionerne materialiserer sig på flere områder. Dels på idrætsområdet: Dansborghallen, bygningerne på Hvidovre Stadion. Og på idrætten og sportens område slår Hvidovre igennem på landsplan og på enkelte områder også internationalt.

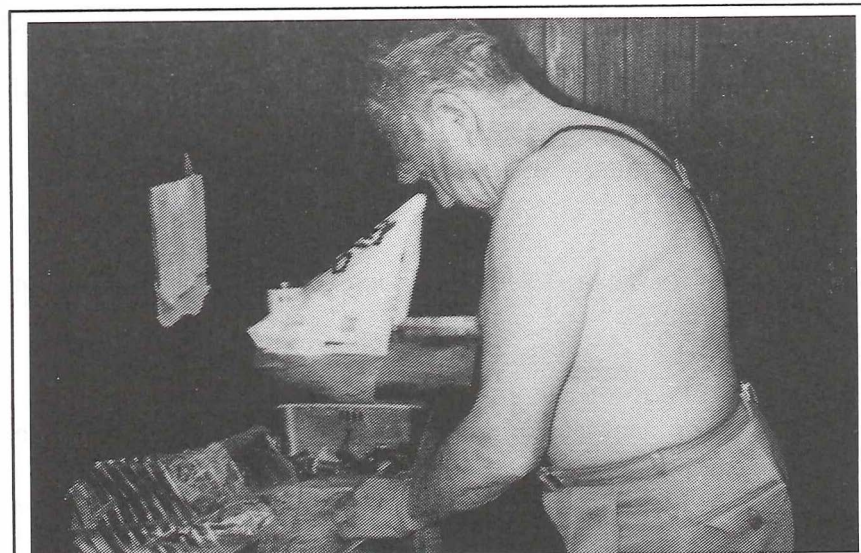
Dels på det kulturelle område: Hvidovre Teater, Frihedens bibliotek og senere Medborgerhuset, og med sidstnævnte havde Hvidovre fået et af landets bedste biblioteksvæsner. Hverken mere eller mindre.

Turbulens i det politiske system

Under denne udvikling bobler flere sociale kræfter, der slår igennem i begyndelsen af 70'erne.

Væksten på landsplan i stat og kommuner er så voldsom at den ligner vokseværk. Finansministeriet under departementchef Erik Ib Schmidt tager 1971-73 initiativ til en perspektivplanredegørelse, der skal søge at få hold på vokseværket. Initiativet er for sent ude, og i 1973 rykker Glistrup ind i Folketinget med 27 mandater.

Oliekrisen bremser det økonomiske opsving, og der begynder at blive mindre at gøre godt med, ligesom der kommer arbejdsløshed. Socialdemokratiet med Anker Jørgensen ligger i takt med tiden til venstre for midten. En position, der forstærkes af den uddannelsesmæssige eksplosion på de efterhånden stadigt mere venstredrejede universiteter.

Jens Kristensen parterer 4 kg. ål

Partiet spalter, da Erhard Jacobsen forlader det og kommer i Folketinget med 14 mandater. Han var i mange år opstillet i Hvidovre, og Jens har hjulpet ham med at organisere valgkampen herude.

Landspolitikken får lokal-politiske følger for Hvidovre, idet de 2 socialdemokrater Tønnesen og Herluf Rasmussen følger Erhard Jacobsen over i Centrumdemokraterne.

Da der kom en vej i vejen

Nu kommer en ulykke sjældent alene, og i 1973 bryder fanden løs i Hvidovre. Kommunen vil udvide Brostykkevej, så trafikken mellem Avedøre og Gl. Køgevej lettere afvikles.

Det får alt, hvad der kan krybe og gå i kommunen til at fare i bl.a. blækkuset. Og skriveaktiviteten får et velvilligt medie i Hvidovre Avis. Avisen har fået en kampagnejournalist, der skriver under signaturen "Leif", og han leder og fordeler slaget i de 8 år, det varer. Det er et slag, der veksler i intensitet, men det er aldrig uden en svag boblen i gryden.

Kampen ender med et kompromis: Vejen udvides, men ikke i det omfang, som oprindeligt planlagt.

Den formelle forudsætning for forløbet er loven om offentlig høring fra 1968. Den sætter nogle spilleregler, der er nye for alle de implicerede.

Som formand for Teknisk Udvalg er Jens Kristensen hovedperson i det lange drama.

Biler og miljø - m.m.

Baggrunden for sammenstødet er i snæver forstand bilismen. Men der er langt mere involveret end det.

I en forkortet udgave kommer der i al fald 3 principielle interesser til syne.

Kommunen fungerer inden for et repræsentativt demokratisk

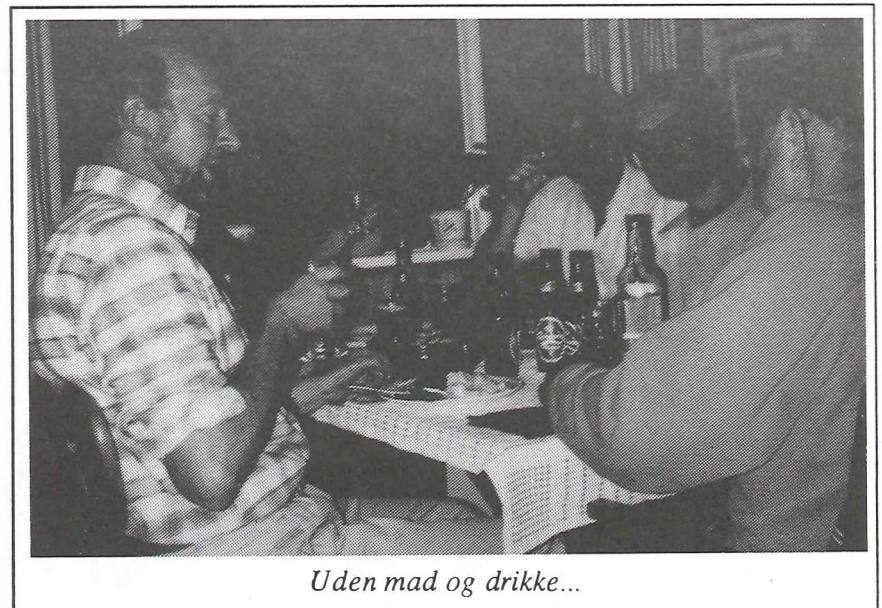
system. Den har et overordnet ansvar at tage til trafikken, og de kommunale prognoser siger, at den vil stige. Det forstærkes af, at Brostykkevej er i elendig forfating.

Samtidig er bilen både alment og i socialdemokratisk sammenhæng forbundet med udvikling og fremskridt: Der må ikke komme en vej i vejen for det.

Jens Kristensen stammer fra mellemligstidens knaphedssamfund. Han tænker rationelt i lige baner, og transport handler i sidste instans om udvikling, arbejdspladser og dermed levestandard.

Heroverfor står en gruppe fra en generation, der er vokset op i efterkrigstidens vækst- og velfærdssamfund.

Gruppen består af det lokale ungdomsoprør organiseret i HIPS, og af Kulturrådet med den dynamiske formand Henning Sonne. Dertil kommer nogle arkitekter, som kommunen har hyret på anbefaling af Kulturrådet - deres opgave er at undersøge om miljøet kan forbedres i kommunen.

Uden mad og drikke...

Filmhold, "offer" og arkivar

For hele den gruppe handler Brostykkevej om andet og mere end udvidelsen af en vej. Den vil et andet miljø og liv.

Det ny ved den er, at den er en græsrodsgruppe d.v.s.: Har en enkeltsag som afsæt til en større sammenhæng, og offentligheden som et forum for dette mål. Dens svaghed er, at den ikke stiller op i det demokratiske spil - den satser ikke på valg men på pression. Den er udtryk for organisering omkring enkeltsager. Og den er udtryk for, at det repræsentative demokrati er for bredmasket til at opfange hurtige skift i interesse.

I opgøret er der undertoner af et generationsopgør mellem de socialdemokratiske "fædre" og deres "børn".

Endelig er der grundejerne på og omkring Brostykkevej. Deres interesser er mere snævre end de to andre gruppers. De er ængstelige for deres børn og børnenes skolevej. Og med den voksende trafik, var der også grund til ængstelse.

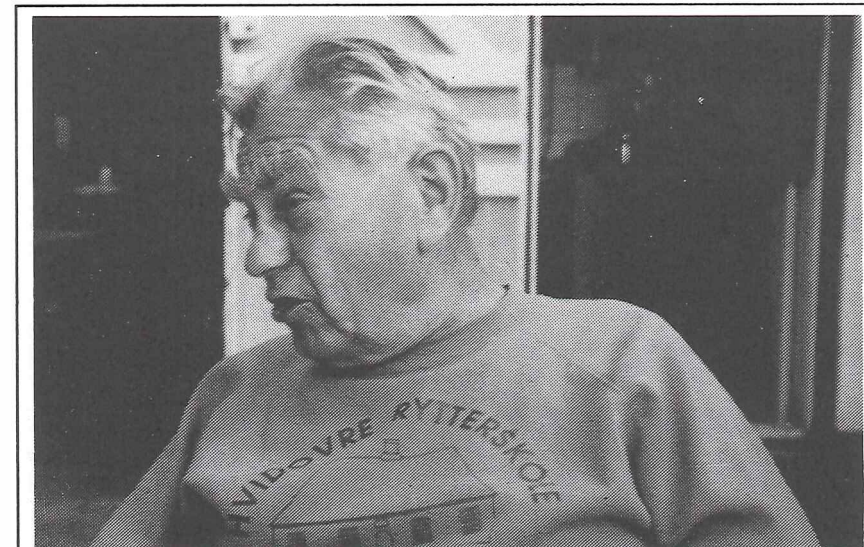
Interviewet begynder

Grundejerne vil have fredelige villaveje, og de er for bilisme. Men ikke hvis det skal være på Brostykkevej.

På herrens mark

Sagen kører som nævnt i 8 år, og den løber gennem forskellige medier. Den nævnes i radio, TV, de store dagblade og Hvidovre Avis. Der arbejdes med underskriftindsamlinger og borgermøder indkaldt skiftevis af borgerne og kommunen. Og parterne bombarderer hinanden med eksperter og mod-eksperter. Enkelte partiers medlemmer skændes indbyrdes både internt og offentligt i Hvidovre Avis, og det samme gælder grundejerforeningerne.

Vurderingerne af Jens Kristensen rolle i sagen spænder over et vidt register. I Hvidovre Avis blev han kaldt kommunens største rigorist.

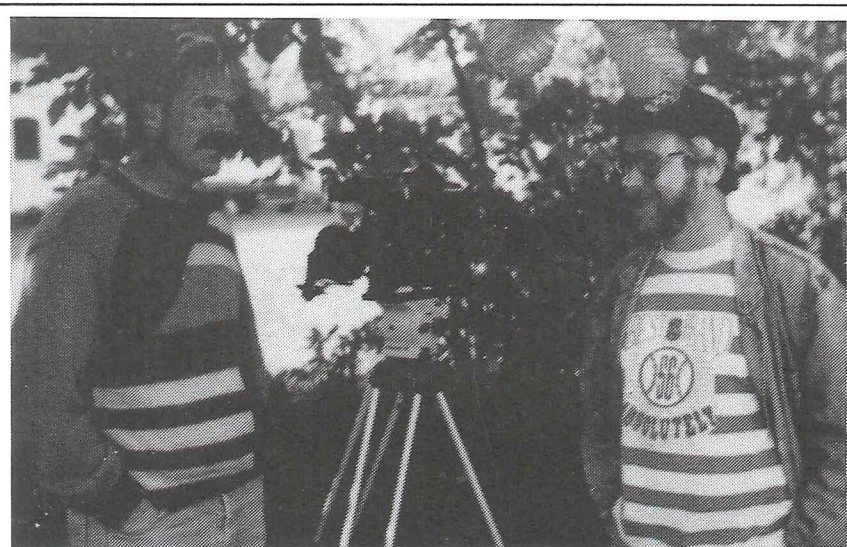
Hvem tør modsige denne mand

Stadsingenøren Harald Andersen mener, at han var en af de politikere, der bedst klarede omstillingen fra en centralistisk til en mere decentral beslutningsproces.

Et lærestykke

Men hvorom al ting er: Konflikten om Brostykkevejs udvidelse er et af de punkter, hvor "1930'erne" og den sidste del af århundredet lokalt fortættes og løber konfrontatorisk sammen. Og ud fra en historisk synsvinkel er konfliktforløbet informativt.

I videoen læser Jens et digt af Stuckenberg, hvori linierne forekommer: "Kamp er livets gamle løsen", og kamp og kam til sit hår fik han i Brostykkevejsagen.

Optagelserne på Samsø er færdige

Kvinderne træder ind på scenen

Samtidig med - skal vi kalde det - turbulensen i det politiske patriarkat på nationalt og lokalt plan, træder kvinderne ind på scenen i form af kvindeoprøret.

Oprørets forudsætning er den øgede tilgang af kvinder på universiteterne og kvindernes indtog på arbejdsmarkedet. Dér får de især arbejde indenfor den offentlige omsorgssektor.

Udviklingen kan belyses med nogle tal: i 1950'erne er 3/4 af alle voksne kvinder hjemmegående husmødre. I 1980'erne når deres erhvervsfrekvens de 80%.

I Hvidovre får det et politisk udtryk.

1979 går Svend Aagesen af grundet sygdom, og det kommer til kampafstemning i den socialdemokratiske gruppe over flere omgange om borgmesterposten.

En weekend i bakspejlet

Der er 3 kandidater: to mand frem for en kvinde. Og alle er de fra mellemkrigstiden: Davidsen, Sven Christensen og Inge Larsen. Inge Larsen løber med borgmesterposten (1979-93), og hun gør det med Jens' velsignelse og stemme.

Afslutning

"Jens Tid" spænder over 3/4 århundrede, og i den periode bliver der vendt op og ned på Danmark.

I den ene ende af århundredet er der et bonde- i den anden et industrisamfund. 7 års skolegang var typisk ved startpunktet, overproduktion af akademikere ved udløbet. I begyndelsen sidder patriarken for bordenden, i slutningen er han på efterløn. Omkring århundredeskiftet smækker Nora døren efter sig i Ibsens "Et Dukkehjem", og i 1970'erne kommer hun tilbage som f.eks. borgmester - vi kunne kalde hende Inge Larsen eller Britta Christensen. Omsorg var engang et privat anliggende, i dag er det et offentligt.

I begyndelsen var partierne, i "slutningen" er en græsrodsbevægelse som f.eks. Dansk Naturfredningsforening større end samtlige partier, hvad medlemsantal angår.

Og rammen for en central del af den udvikling er en bymæssig nydannelse: Forstaden. Mellem indfødte også kaldet Hvidovre.

En "jysk landsby" på Amager

Niels Ufer

"Det skjulte folk. Historien om et fristed"

Gyldendal

Introduktion af Hans Chr. Thomsen

Der er forskel på haveforeninger

Allerede første gang journalisten Nils Ufer besøgte Haveforeningen Sundbyvester ude på Amager i februar 1988 gik det op for ham, at han havde en noget kliché-præget opfattelse af, hvad en haveforening egentlig var, samt at der var forskel på kolonihaveforeninger. I Sundby Vester Haveforening var der ingen sjove tårne, og morsomme husnavne var ikke det typiske. Der herskede saglighed fremfor fantasi, jordbundenhed frem for idealisme, Grundtvig frem for Marx, og folk boede der ulovligt hele året rundt.

Arkitekttegnet eller hjemmelavet?

Kontrasten mellem kolonihavehusenes udseende og den "arkitekttegnede rustikke mondænitet" Nils Ufer boede til leje i var rimelig iøjnefaldende. En fin væltet krystalvase i det arkitekttegnede hus bliver dén udløsende faktor, der får Niels Ufer - gammel ungdomsoprører, berejst journalist og samfundsdebatør - til at skifte bopæl. Lad os citere ham: "Jeg kravlede rundt på alle fire for ét for ét at fjerne splinterne fra det skurede egetrægulv, og dernede i min ydmyge stilling med røven i vejret forstod jeg pludselig, at jeg havde andetsteds hjemme."

Lokalhistorie

Nils Ufer køber hus i kolonihaveforeningen, og tre år efter indflytningen skriver han så en varm og pragtfuld bog, der er en

nøgtern kærlighedserklæring til Haveforeningen Sundbyvester, og det "skjulte folk" som bor der.

Bogen er et af de bedste eksempler på, hvad lokalhistorie **også** kan være. Den har det store i det små med: der er urbaniseringsprocessen, der er sammenstødet mellem by og land, der er den seje beskedne generation fra omkring århundredeskiftet, der er fattigdommen, der er splittelsen i DKP, generationsmodsatninger og ungdomsoprøret, kvindebevægelsen. Alt sammen skildret som det **lokalt** fik sit udtryk i Haveforeningen, og det hele er set gennem et temperament og et journalistisk talent, der hørte til de bedste i Danmark. Niels Ufer døde omkring årsskiftet og fik posthumt Cavlingprisen for sin journalistik.

Urbaniseringsprocessen

Starten på forstædernes historie og Sundbyvester Haveforening er som i Hvidovre historien om flugten fra land til by med et overbefolket København og enorm boligmangel til følge. I 1930'erne f.eks. forlod 192.000 mænd og kvinder landdistrikterne. De fleste flyttede til Hovedstaden, hvor ægteskabshyppigheden steg med 20 pct. og befolkningen voksede med 30 pct.

Afledt heraf steg jordpriserne i omegnen af storbyen, og bønderne kunne så kapitalisere disse ved at udstykke deres jorde i parceller til de arbejdere og arbejderfamilier, der så flyttede ud fra det overfyldte København.

Haveforeningen Sundbyvester

De første lodder blev udlejet 1. marts 1938. Prisen var 25 øre pr. kvadratmeter, og de enkelte lodder lå på 300 kvadratmeter. Den størrelse får vedvarende betydning for, hvorvidt bebyggelsen kan lovliggøres eller ej. Generelt er de mindste grundarealer, der er anerkendt til beboelse på 400 kvadratmeter. Parcellerne i Hvidovre lå til sammenligning på ca. 1000 kvadratmeter.

Jyderne kommer

Pionererne i Haveforeningen Sundbyvester er seje hårdtarbejdende jyder, og de genopbygger et lille selvforsynende stykke jysk provins. De bor i skurer og ofte arbejder både mand og kone. Der er hverken vand eller lokum. Men der er køkkenhave, grise, høns, gæs og kaniner. Det manglende træk og slip kommer køkkenhaven til gode, og det gror grønsagerne ikke mindre af. Nogle bygger små vindmøller for at skaffe sig en smule strøm.

"Grundloven"

Fra starten flytter jyderne så at sige ind i en ulovlighed. De bor i deres huse hele året, og det er ikke tilladt. De var dermed i samme situation som Lysthusbeboerne i Hvidovre små 20 år før. Da de bor ulovligt, kan de smides ud, og det betyder at usikkerheden og følelsen af midlertidighed er den basale mentale resonansbund for stedet.

Luftfoto af Hvidovre 1935

Det gælder om at praktisere lav cigarføring. Derfor siger den lokale Grundlov: "Du må ikke bygge nærmere end én meter fra skellet. Du må ikke bygge højere end én etage. Og du må aldrig ansøge kommunen om noget." Den der lever skjult lever godt. Og spændingen i "Det Skjulte Folk" er en spænding mellem længslen efter at blive lovliggjort og angsten for loven. Det er foreningens indre fælles tema.

"Her bor vi kun om sommeren"

Da den pinlige situation opstår, at et nyt naivt medlem henvender sig til kommunen, som om han boede i et helt normalt dansk helårs-parcelhus, må formanden sætte ham på plads: "Du må holde op med det pjat, her bor vi kun om sommeren", siger han. Ikke overraskende hævder det nye medlem, at det ikke er et særlig markant træk ved virkeligheden i haveforeningen. Den holdning tvinger formanden til at gå til yderligheder. Som en anden fundamentalistisk skriftklog må han henvise til lovens punkt 12, hvor der står: "Helårsbeboelse er forbudt." Og hvad der står, det står der. Det nye medlem bøjer sig for skriftens ord.

De lokale "retsregler"

Hvordan regulerer nu et samfund sig selv, når dets basale udgangspunkt er, at det selv er ulovligt? Her taler Nils Ufer om, at der har udviklet sig en original retsopfattelse i foreningen. "Det private og det offentlige (d.v.s. foreningsoffentlige) er filtret ind i hinanden i en grad, der unddrager sig beskrivelse, med mindre man slår over i fiktion".

Foreningen dyrker på Grundtvigiansk facon det talte frem for det nedskrevne ord, og den har på visse punkter svært ved at håndhæve sine egne generalforsamlings-beslutninger.

De konflikter, der et almindeligt træk ved foreninger, har her en tendens til at blive forstærket, fordi foreningen mangler legalitet.

Personmodsatninger har det jo ofte med at komme til udtryk via stedfortrædende emner. De kan f.eks. vise sig som en strid om den korrekte højde på plankeværker for ikke at tale om, hvorvidt emnet også skal udstrækkes til at gælde for hække. Da foreningens egne love står svagt, fordi haveforeningen ikke selv overholder loven, kan en sådan strid udvikle sig til en uoverskuelig infight, der rækker lang ud i fremtiden. I samme øjeblik trusler om sagsanlæg - d.v.s. inddragelse af det offentlige viser sig - forsvinder sagerne fra forhandlingsprotokollen. Dermed forbliver de uløste. Det kan igen fremkalde behovet for syndebugke, hvis eneste chance så igen er at blæse på foreningsreglerne vel vidende, at de ikke kan sættes igennem etc. Ulovligheden i foreningen slår igennem som indre regelbrud.

Kolonihave i Hvidovre 1935

Lige til øllet

Alt dette kalder på formænd, der kan mere end deres Fader Vor og Grundtvigs samlede værker. Og de har været der.

Endvidere har gnidninger og modsætningsforhold jo den positive side, at de ofte fremkalder gode kræfter. Og for at problemer kan løses kræver det, at mennesker mødes og omgås. Samværet stiger. Det gør ølsalget også. Øl får det sociale liv til at flyde lidt lettere, og øl er et traditionelt mandligt konfliktløsningsmiddel. Så de finder ud af det i Sundbyvester, og de er nødt til det. Ved jorden at blive...

Arbejderklassen i haveforeningen

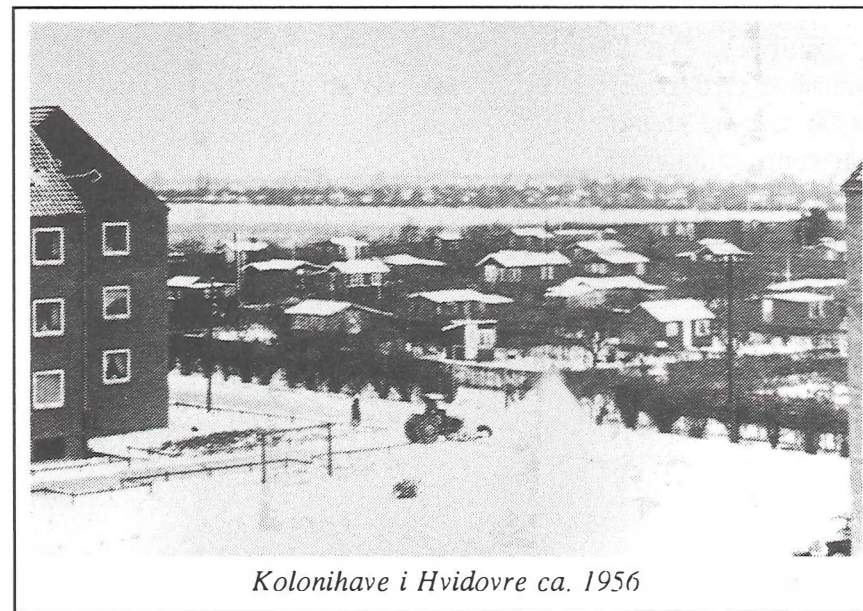
De oprindelige jyske tilflyttere havde heftig individualisme og modstand mod organisation med i bagagen hjemmefra. Selvom denne holdning blev blandet op med københavnsk arbejderkultur d.v.s en mere kollektiv orienteret kultur, blev det den jyske der sejrede. Det forhindrede ikke at formændene var DKP'ere. Konflikten i DKP, der førte til Axel Larsens eksklusion og dannelse af SF slog også - sammen med andre faktorer - igennem som konflikt mellem nogle af de markante pionere i foreningen. Således splittet meldte der sig en ny dynamisk formand i foreningen i 1970, og han bragte nye tider med sig.

Nye tider

Den ny formand er ingeniør og maskinmester. Han udgiver et lille blad: Sundbyvester-Meddelelser og indfører et kontaktsystem, således, at hver vej har sin kontaktperson. Informationsmøder og gruppearbejde skal afløse "snak over hækken" og sladder på festpladsen. Han er dynamisk og efterhånden samles hans energi om at forløse foreningens grundlæggende længsel: lovliggørelsen. Det vækker alt hvad der er af modsætningsfyldte og grundlæggende værdier hos medlemmerne.

Man ved hvad man har

Et hold arkitektstuderende rykker ud for at øve sig i kunsten at lave "demokratisk beboerplanlægning". De opkaster forskellige forslag til lovliggørelsen. Det har ikke den helt store succes. Og jo mere realistisk planerne bliver, jo mere komplekse bliver de og dermed mindre overskuelige for beboerne. Kontrollen begynder at glide dem af hænde, og det vækker den gamle angst for systemet og verden udenfor. Tempoet er også for stærkt. Deres tvetydige eksistens og hidtidige liv i relativ ubemærkethed trues. Det, der slår sømmet på hovedet, er, da den nye formand prøver at lægge foreningen ind under det sociale boligselskab LAB. Det bliver hans fald.

Kolonihave i Hvidovre ca. 1956

Ingen højere?

Et led i planen for lovliggørelsen var at opkøbe grunde i foreningen og starte et lovligt byggeri på dem, og så efterhånden ad den vej opnå "medborgerskab" i samfundet. Men da beboerne forkaster den ny formands planer og formanden, bliver de også enige om at sælge grundene og dele pengene. Generalforsamlingen bliver stormfuld, og det forslag, der kræver flest penge - 1500 kr. til hvert lod - får et overvældende flertal. "Men protokollen noterer: "Der var afgivet i alt 146 stemmer, flere end der var til stede i Salen".

Generalforsamlingen må suspenderes.

Foreningen vender derefter, som Nils Ufer siger, tilbage til sit enkle liv med jord under neglene og lort i spandene, og gennemlever en ekstrem konservativ periode på en 6-7 år.

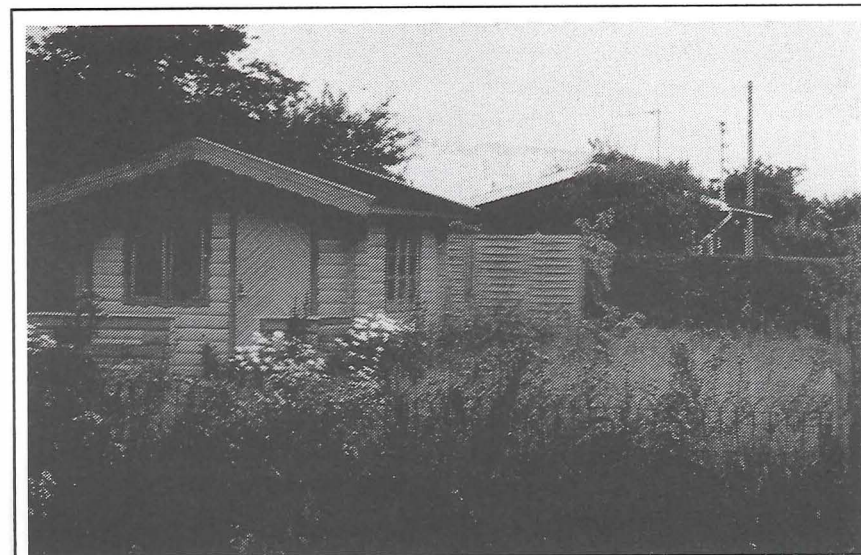
Ungdomsoprøret kommer til jyderne

Omkring 1980 melder ungdomsoprøret og kvindebevægelsen sig i foreningen. Det kommer der ikke meget ud af. Ungdomsoprørerne er pædagoger, og de får etableret en ny legeplads. Kvinderne får tale- og stemmeret på generalforsamlingerne. Hidtil havde kun kontraktunderskriverne haft det, og det var som regel mænd. Legepladsen medfører megen bitterhed og konflikt. Der er tale om et kultursammenstød mellem en arbejder- og en middelklassekultur. For pædagogerne er den eksisterende legeplads' klatrestativ farligt. For arbejderne er "Et klatrestativ et godt apparat, der styrker ungernes arme og bugmuskler, og jeg har i mit liv set flere eksempler på, at stærke arme kan redde liv", som en arbejder siger. Pædagogernes problem er, at der er flere snakkere og idemagere end der er praktikere. Arbejderne syntes at "Middelklassen kommer godt nok med nogle ideer, men de bliver hurtigt banket på plads. Og de er ikke særlig seje."

Jyderne endeligt ankommet

At leve i en forening som Sundbyvester Haveforening involverer altid en vurdering af fremtiden. Kan det betale sig at forbedre foreningen eller ens eget hus f.eks, eller bliver man nedlagt til næste år. Da foreningen derfor den 20. november 1990 afholdt ekstraordinær generalforsamling med kloak som eneste punkt på dagsordenen, var der også tale om en afstemning om troen på fremtiden. Kloakken ville komme til at koste 71.000 kr. pr. lod. Da stemmerne blev talt op var der 96 for kloakering og 32 imod. Dermed kunne man sig var jyderne ankommet og ikke længere undervejs. Processen havde - foreløbig - taget 52 år.

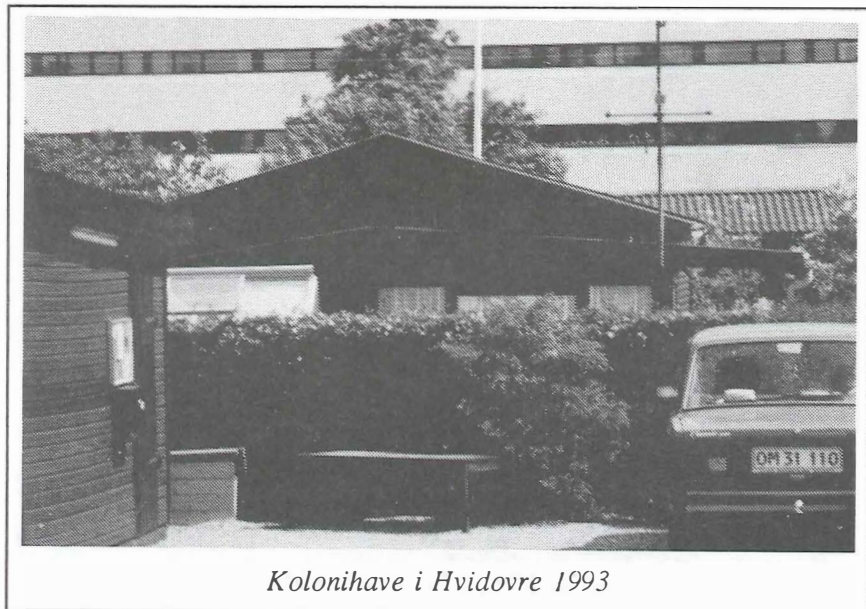
I Hvidovre tog udviklingen mod lovliggørelsen 50 år.

Kolonihave i Hvidovre 1993

En fortjenstmedalje

Lad foreningen selv her få det sidste ord gennem Nils Ufers mund: "Jeg hævder ikke, at Sundbyvester har realiseret Gudsriget på jorden, så langt fra. Og dog skimter jeg af og til i Sundbyvester en tanke, en stemning, en slags tro på paradiset, der er mere fysisk nærværende herude på overdrevet end inde i storbyen...Historien om Sundbyvester er også en optimistisk beretning om nogle mennesker, som har grebet dagen og vejen. Den smule, de havde, investerede de i en værdi, der har betydning: deres frihed og deres hjem. Dronningens undersætter i Sundbyvester har med egne hænder og uden statstilskud opbygget et fremragende bosted. Hendes Majestæt burde egentlig bevilge dem en fortjenstmedalje i Guld."

Kolonihave i Hvidovre 1993

Rytterskoledage 1993

Af Poul Sverrild

Årets Rytterskoledage løb som vanen tro af stabelen den første weekend i september.

Ved åbningen lørdag formiddag kl. 10.00 var tilstrømningen af gæster fin, og det tegnede til et fremmøde på højde med forrige års. Det kom nu ikke til helt at holde stik. Dels var det tydeligt, at der var mindre trafik på Hvidovrevej på grund af ombygningen og det betød færre, der tilfældigt faldt indenfor, og dels kom årets tordenbyge lørdag eftermiddag, hvor alting druknede under et større antal millimeter regn.

Lørdagens spektakulære højdepunkt, auktionen over dragter fra egNSTEATERforestillingen Rødder, Rak og Reformister, faldt lige op

til tordenvejret, og bydelysten var muligvis påvirket heraf. De smukke dragter gik for fleres vedkommende for en slik, og ved det kommende års karnevaller vil man nok kunne møde nogle af personerne fra egnsspillet. Trods ihærdige opmuntringer fra auktionarius, Tom Jacobsen fra Teater Vestvolden, var bydelysten præget af de økonomiske nedgangstider, så auktionen indbragte blot 850 kr. Indtægten går til medfinansiering af Lokalhistorisk Arkivs kommende udgivelse af Hvidovre Kirkebog 1747-77.

Rytterskoledagenes andet store nye tilbud var demonstrationen af gamle lege og legetøj, som man selv kan lave. Her var det klart, at der var tag i et nyt publikum, og både børn og forældre deltog i stort tal i aktiviteterne.

Hvis der kan skaffes finansiering til noget lignende til næste år, så er det klart, at det er en form for kulturtilbud, som er efterspurgt. Søndag var vejret helt, som det skal være - klar sol og høj himmel.

Her var besøget bedre end sidste år, så dagen rettede noget op på Rytterskoledagenes samlede besøgstal. I alt anslår vi, at der kom knap 400 gæster.

Jens Kristensens rundvisninger trak som sædvanlig folk til, og med Hvidovre Kirkegårds mange bevaringsværdige gravmæler som det ene emne og den nyrestaurerede Hvidovre Kirke som det andet, var der nok at fortælle om.

Der kom undervejs mange tilkendegivelser af, at Rytterskoledagene er ved at være en institution, som skal opretholdes, og fra Lokalhistorisk Selskabs side er lysten der også, men vi skal have flere hænder med, hvis arrangementet skal vokse sig stadig mere spændende fremover.

Fra Selskabets side skal der også her lyde en tak til de mange frivillige, der hjalp undervejs, og vi retter også en tak til Hvidovre kommunes folkeoplysningsudvalg, der med et tilskud gjorde demonstrationen af børnelege mulig.

Åbent Hus på rytterskolen

Det første åbent hus arrangement på Rytterskolen havde en god start, og der var godt fremmøde, idet der kom omkring 50 mennesker i åbningsperioden.

Der blev vist forskellige videoer og Selskabets og Arkivets publikationer blev præsenteret.

Som tidligere nævnt er formålet at etablere en social ramme for medlemmerne ud over de 6 årlige arrangementer og de 2 Rytterskoledage.

De næste dage der holdes åbent bliver:

Onsdag 3. nov. kl. 13.00-16.00

Onsdag 1. dec. kl. 13.00-16.00

Generalforsamling

Lokalhistorisk Selskab afholder Generalforsamling

**22. november 1993
kl. 19.30**

**Bibliotekscafeen
Medborgerhuset**

I forbindelse med generalforsamlingen vil der være premiere på videoen "I Jens' tid".

bag- siden

